

Transpersoner i Sverige: Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor (SOU 2017:92)

(Ku2017/02516/DISK)

Sammanfattning

Utredningen har identifierat ett stort antal svårigheter som transpersoner såsom personer med ”intersexvariationer”, atypisk könsutveckling och icke-binär könsidentitet upplever i Sverige. Juridiska fakultetsnämnden instämmer i omdömet att flera av dessa svårigheter avser juridiska frågor och tillstyrker därför utredningens rekommendationer att konkreta förslag på reglering bör utarbetas vad gäller könsregistrering, diskriminering, skydd från våld samt självbestämmanderätt i hälso- och sjukvården, särskilt i frågor som avser könstillhörighet, kroppslig integritet och mänskliga rättigheter.

14.1.2 Utredning om att införa ett tredje juridiskt kön

Utredningen föreslår att regeringen tillsätter en ny utredning i syfte att utreda möjligheten till ett tredje juridiskt kön i Sverige samt därmed ett införande av könsneutrala personnummer. Fakultetsnämnden tillstyrker förslaget.

Många människorättsorganisationer har slagit fast att individens rätt att identifiera sin könstillhörighet är en grundläggande del av en persons rätt till självbestämmande.¹ Europadomstolen har vid ett flertal tillfällen framhållit att rätten till en könsidentitet skyddas i EKMR artikel 8 som förbjuder oproportionerliga begränsningar i rätten att ha och uttrycka en könsidentitet.² Europarådets parlamentariska församling har också uppmanat medlemsstaterna att tillåta ändringar av registrerat kön eftersom individen har en rätt att utan villkor bestämma sitt kön.³ I både Norge och Danmark har sådana förslag antagits. En tidigare utredning har föreslagit en liknande lagändring i Sverige.⁴

¹ SOU 2017:92, s. 81-113; SOU 2014:91, s. 85-123.

² Jameson Garland, *On Science, Law, and Medicine, The case of gender-“normalizing” interventions on children diagnosed as ‘different in sex development’* (Uppsala Univ. Press, 2016), s. 474-78.

³ Resolution 2048 (2015), § 6.2.

⁴ SOU 2014:91, s. 267ff.

Det är inte helt klart vilka skäl som kan anföras för att behålla en könsmarkör i personnumret. Ordningen innebär att en person vid identifikation, förutom födelsedatum, också måste avslöja synnerligen personlig och intim data, nämligen kön. För närvarande samlas en stor mängd personlig data i folkbokföringsdatabaserna, inklusive uppgifter som tidigare fanns i personnumret (t.ex. födelseort) samt data som aldrig har speglats av en siffra i personnumret.⁵ Alla dessa uppgifter är tillgängliga för forskning, uppföljning och statistisk bearbetning, med förbehåll för sådana begränsningar som anges i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och personuppgiftslagen (1998:204). Det enda skälet till att kön inte registreras i folkbokföringsdatabasen tycks vara att personnumret redan tillhandahåller den informationen. Om könsneutrala personnummer införs torde det dock vara möjligt att registrera könstillhörighet i folkbokföringsdatabasen.

Bland de nordiska länderna har Island för närvarande ett könsneutralt identitetsnummer. Finansdepartementet i Norge har också nyligen föreslagit en sådan förändring.⁶ Som fakultetsnämnden tidigare har framhållit är könsneutrala identitetsnummer inte ovanligt i andra länder. I dessa fall är det registrerade könet endast ett av flera tecken på en individs identitet, ett tecken som enkelt kan ändras eller redigeras utan att en person behöver ändra hela sin identitet.⁷ De som önskar ändra en könsmarkering är de som anser att de har fått fel kön registrerat. I Sverige innebär det faktum att personnumret är könsbundet att en person som vill ändra könsmarkeringen kommer att få ett helt nytt personnummer, något som kommer att få betydande konsekvenser för individen. Ett nytt personnummer skapar en ny personlig identitet vilket innebär en belastning för individen som måste återskapa sin identitet i förhållande till det omgivande samhället. Samtidigt ska framhållas att om möjligheten att ändra personnummer är tillgänglig för alla – utan prövning med hänvisning till att det är en ovillkorlig rättighet – finns en risk att personer använder den för att skapa ett nytt personnummer som ett sätt att skapa en ny identitet för att skilja dem från sin tidigare registrerade identitet, snarare än på grund av en felaktigt angiven könsregistrering. Det finns med andra ord en risk för att en ovillkorlig rätt att byta könsmarkör används i illojala syften.

Fakultetsnämnden tillstyrker förslaget om en utredning av könsneutrala personnummer. Det krävs ytterligare information för att kunna avgöra i vilken utsträckning personer med ett ”tredje kön” kommer att åtnjuta skydd enligt internationell rätt. Europarådets parlamentariska församling har rekommenderat införandet av ett tredje könsalternativ, medan Europadomstolen och EU ännu inte gjort det. Tyskland är det enda

⁵ Lag (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet, 2 kap. 3 §.

⁶https://www.regjeringen.no/contentassets/c7cc56174c6645349b847c0614119e8b/h_notat_ene_personidentifikator.pdf

⁷ For numerous examples, see J.M. Scherpe, (ed.) *The Legal Status of Transsexual and Transgender Persons*, Intersentia, Cambridge 2015

europiska land som har infört ett tredje kön och den tyska konstitutionella domstolen har rekommenderat att ett tredje kön registreras tillsammans med en könsneutral civilregistrering.⁸ Tyska identitetshandlingar innehåller inte någon könsidentifierande markör.⁹

Tilläggas bör att om det är en mänsklig rättighet att definiera sin egen könsidentitet kan det ifrågasättas varför denna rätt endast gäller personer som identifierar sig som man eller kvinna, medan personer som identifierar sig som transgender, intersex eller intergender enbart kan registreras med ett neutralt kön som inte motsvarar deras egen identitet. I Sverige har personer som anser sig vara varken manliga eller kvinnliga under lång tid upplevt negativ särbehandling.¹⁰ Frågan kan ställas om ett införande av ett tredje kön förbättrar deras situation. Erfarenheter från andra länder som infört ett tredje kön visar att personer registrerade med en "tredje kön" ofta marginaliseras på grund av sin skillnad från "normala" män och kvinnor.¹¹ Fakultetsnämnden anser det därför inte möjligt att tillstyrka införandet av ett tredje kön innan frågan har utretts vidare.

14.1.6 X som könsmarkör i svenska pass

Fakultetsnämnden tillstyrker utredningens förslag att undersöka möjligheten att införa X som könsmarkör i svenska pass. En neutral markör är det enda alternativ som accepteras vid sidan av F och M enligt internationella luftfartsbestämmelser. Flera europeiska nationer inklusive Danmark, Tyskland, Irland och Malta har ett sådant alternativ.

14.1.11 Pågående och kommande lagstiftningsarbete och arbete med uppföljning av Sveriges åtaganden med mänskliga rättigheter

Brister i skyddet mot diskriminering av personer i Sverige på grund av könsidentitet och fysiska könsavvikelser kan i viss mån spåras tillbaka till diskrimineringslagen (2008: 567). Som exempel kan nämnas att regeringens senaste förslag till skydd för transpersoner och intersex-personer från hatbrott utesluter skydd för den senare gruppen om gärningsmannen inte har uppfattat att en "intersexperson" har en könsöverskridande identitet eller ett könsöverskridande uttryck och låtit sig motiveras av detta.¹² Ställningstagandet motiveras med hänvisning till diskrimineringslagens begränsningar av skydd.

⁸ *von K. gegen den Beschluss des Bundesgerichtshofs*, 1 BvR 2019/16 (2017)

⁹ Human Rights and Intersex People (Commissioner for Human Rights for the Council of Europe 2015), s 40.

¹⁰ M Bondestam, *Tvåkönad: Studier i den Svenska Hermaphroditens Historia* (Nya Doxa 2010).

¹¹ *Ibid.*, s 40-41; Towle, E.B. & Morgan, L.M. (2006), "Romancing the Transgender Native: Rethinking the Use of the 'Third Gender' Concept", *The transgender studies reader*, Stryker, S. & Whittle, S. (eds.), London: Routledge, pp. 666-684.

¹² Prop. 2017/18:59, Ett utvidgat straffrättsligt skydd för transpersoner m.m., s. 29, 41 & 44

Den nuvarande diskrimineringslagen överensstämmer inte helt med Sveriges förpliktelser enligt internationell människorättslagstiftning. År 2006 föreslog utredningen med förslag till den nuvarande diskrimineringslagen att skyddet för könsperspektiv och könsuttryck bör skydda "identitet, utseende eller beteende med avseende på kön, oavsett om identitet, utseende eller beteende skiljer sig från vad som traditionellt anses vara normen för kvinnor respektive män".¹³ I regeringens slutliga förslag begränsades dock den rekommenderade texten till könsöverskridande identitet och uttryck. Någon analys av Sveriges åtaganden att skydda mänskliga rättigheter genom att bekämpa könstereotyper gjordes inte.¹⁴ I propositionen med förslag till diskrimineringslagen redovisades inte de positiva skyldigheter som enligt folkrätten åvilar Sverige för att eliminera könsstereotyper och skydda personer mot diskriminering av dessa skäl, särskilt enligt kvinnokonventionen,¹⁵ konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter¹⁶ och Europakonventionen¹⁷. Uteslutning av personer från skydd mot våld på grundval av kön eller mönster för sådan diskriminering är en kränkning av Europakonventionens artikel 14.

Fakultetsnämnden rekommenderar därför att grunderna för skydd av personer mot diskriminering på grundval av könsnormer och stereotyper utreds. Europarådets parlamentariska församling har uppmanat alla medlemsstater att lagstifta om ett förbud mot sådan diskriminering.¹⁸ Malta och Finland har lagreglering som följer Europarådets rekommendationer.¹⁹

16.2.3 Utredning om lagstiftning mot ingrepp och åtgärder för förbättrad vård för alla med intersexvariation

I förarbetena till den ursprungliga könstillhörighetslagen framgår att kirurgiska ingrepp på könsorgan var tillåtna inom ramen för medicinsk behandling eftersom de antogs vara i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.²⁰ Dock har Socialstyrelsen 2017 kommit fram till att den vetenskapliga grunden för och medicinska karaktären hos dessa ingrepp är tveksam.²¹ Slutsatsen hämtar stöd i flera genomgångar av det

¹³ SOU 2006:22, s. 255-287.

¹⁴ Prop. 2007/08:95, p. 116.

¹⁵ Artikel 5 kräver att "All state parties shall take measures to modify the social and cultural patterns of conduct of men and women, with a view to achieving the elimination of prejudices and customary and all other practices which are based on the idea of the inferiority or the superiority of either of the sexes or on stereotyped roles for men and women"

¹⁶ *Id.* at 20.

¹⁷ *Markin v Russia*, App no (ECHR 22 March 2013) para 140

¹⁸ PACE Resolution 2191, Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people § 7.4 (2017).

¹⁹ See Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män, 8.8.1986/609, 1 § and 3 §; Equality for Men and Women Act, Law of Malta, Ch. 456, §2.

²⁰ Jameson Garland, *On Science, Law, and Medicine, The case of gender- "normalizing" interventions on children diagnosed as 'different in sex development'* (Uppsala Univ. Press, 2016), s. 134-36.

²¹ Socialstyrelsen, *Vård och behandling av personer med intersexuella tillstånd: Kartläggning av det tidiga omhändertagandet* (2017)

vetenskapliga stödet för dessa förfaranden som upprepade gånger slagit fast att säkerheten och effekten av dessa ingrepp inte kan styrkas.²² Statens medicinsk-etiska råd har också kritiserat såväl dessa invasiva och irreversibla ingrepp som bristen på evidens rörande ingreppens nytta.²³

Fram till februari 2018 har FN:s, Europarådets och EU:s människorättsorganisationer slagit fast att ”könsnormaliserande” ingrepp utan samtycke utgör kränkningar av mänskliga rättigheter.²⁴ Flera FN-kommittéer som har tillsyn över efterlevnaden av barnkonventionen²⁵, kvinnokonventionen²⁶, konventionen mot tortyr,²⁷ konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning,²⁸ konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter²⁹ och konvention om civila och politiska rättigheter har rekommenderat att staterna ska säkerställa varje persons rätt,³⁰ inklusive barns, att samtycka till ”könsnormaliserande” operationer. Kompensation ska utges till dem som har lidit skada i samband med könskorrigering ingrepp med hänvisning till statens skyldighet att skydda barn från skada. Denna slutsats är också förenlig med Sveriges skyldigheter att skydda barn enligt artikel 8 i Europakonventionen.³¹

Fakultetsnämnden tillstyrker förslaget att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att förutsättningslöst utreda frågan om lagstiftning eller andra åtgärder gällande kirurgiska och andra ingrepp på personer som föds med ”intersexvariationer”. Utredningen bör syfta till att klarlägga om nuvarande klinisk praxis och kliniska metoder är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet men också om de är i överensstämmelse med

²² SOU 2017:92, § 15.8.4, s. 792.

²³ Smer kommenterar 2017:2 Vården av intersexuella barn – etiska aspekter på tidiga kirurgiska ingrepp.

²⁴ K. Zillén, J. Garland & S. Slokenberga, *The Rights of Children in Biomedicine: Challenges posed by scientific advances and uncertainties* (2017), p. 44-45.

²⁵ UN Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the fifth periodic report of the United Kingdom, CRC/C/CHL/CO/4-5 (2015), §§ 47(c) and (d); Committee on the Rights of the Child, Concluding observations on the combined third and fourth periodic reports of Ireland, (2016) CRC/C/IRL/CO/3-4, §§39-40;

²⁶ Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of Switzerland, CEDAW/C/CHE/CO/4-5 (2016) § 25(d); Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic reports of Germany, CEDAW/C/DEU/CO/7-8 (2017), §24(c).

²⁷ Concluding observations on the seventh periodic report of Switzerland, CAT/C/CHE/CO/7 (2015), § 20(d); Committee Against Torture, Concluding observations on the sixth periodic report of Austria, CAT/C/AUT/CO/6 (2016), §§ 44-45; Committee Against Torture, Concluding observations on the fifth periodic report of China, with Respect to Hong Kong, CAT/C/AUT/CHN-HKG/5 (2016), §§ 28-29; Committee Against Torture, Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark, CAT/C/DNK/CO/6-7 (2016), §§ 42-43; Concluding observations on the seventh periodic report of France, CAT/C/FRA/CO/7 (2016), §35(d).

²⁸ Concluding observations on the initial report of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, CRPD/C/GBR/CO/1 (2017) paras 10-11 & 38-41.

²⁹ Concluding observations on the sixth periodic report of the Netherlands, E/C.12/NLD/CO/6 (2017).

³⁰ Observations finales concernant le quatrième rapport périodique de la Suisse, CCPR/C/CHE/CO/4 (2017), paras 24-25.

³¹ Se vidare *Söderman mot Sverige* [GC], no. 5786/08 (2013), §§ 79-86. Notera att den tidigare lagen om ersättning för sterilisering berättigade också dem som inte steriliserades enligt den lagen ersättning så länge det skett med myndighets medverkan. Prop. 1998/99:71, s. 13-14.

UPPSALA
UNIVERSITET

REMISSYTTRANDE

6 (6)

2018-03-13

UFV 2018/80

Sveriges folkrättsliga åtaganden enligt olika människorättsinstrument som ålägger staten en plikt att skydda barn mot skada.
I synnerhet bör Europarådets parlamentariska församlings Resolution 2191 beaktas.³²